

Міністерство внутрішніх справ України
Одеський державний університет внутрішніх справ

**Роль та місце правоохоронних органів
у розбудові демократичної правової держави**

Матеріали
X Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції

30 березня 2018 року

Одеса
ОДУВС
2018

УДК 351.74
ББК 67.401.133
Р68

Статті друкуються в авторському варіанті.
Оргкомітет дозволив собі лише скорочення
статей, які суттєво перевищували пропоновані обсяги

Р68 **Роль** та місце правоохоронних органів у розбудові
демократичної правової держави: матеріали X міжнар. наук.-практ.
інтернет-конф., м. Одеса, 30 березня 2018 р. — Одеса: ОДУВС,
2018. — 282 с.

УДК 351.74
ББК 67.401.133

Церковна О. В.,
к. ю. н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін ОДУВС

ДЕЯКІ АСПЕКТИ БЕЗВИННОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЦИВІЛІСТИЦІ

Проблема правової природи безвинної відповідальності залишається й понині досить дискусійною в науці цивільного права. Багато вчених продовжують відмовляти відповідальності незалежно від вини в самому праві на існування, оскільки, на їх думку, даний цивілістичний феномен суперечить усталеному, «класичному» погляду на сутність юридичної відповідальності, що тільки відповідальність з елементом вини є морально виправданою і морально цінною. Так, Ю. В. Романець вважає, що «оскільки людину можна карати лише за особисто винне діяння (тобто поведінку, в основі якої лежить її суб'єктивно-хибне ставлення до правових приписів), для застосування юридичної відповідальності необхідно встановлювати конкретну винуватість конкретної особи» [1, с. 61].

Дійсно, ще в відносно недавньому минулому принцип відповідальності за вину розглядався як одне з найбільших досягнень цивілізації [2, с. 100] і, як зазначив Раймон Леже, був включений в правовий спадок людства [3, с. 341].

Потрібно зазначити, що виникнення феномена безвинної відповідальності обумовлено еволюційним розвитком цивільного права. Безвинна відповідальність стала неминучим результатом ускладнення суспільних відносин, оскільки принцип суб'єктивного зобов'язання став виступати в якості перешкоди для реалізації принципу справедливості цивільно-правової відповідальності.

А відтак, необхідно усвідомити той неминучий факт, що безроздільне панування індивідуалістичної моделі відповідальності відійшло в минуле. У зв'язку з цим викликають інтерес позиції, які були висловлені у літературі з приводу сутності безвинної відповідальності.

Так, деякими вченими, які не стали прихильниками фундаменталістського погляду, що «там, де немає вини, не може бути і відповідальності» була розроблена концепція «винуватості з деякими винятками». Прихильники даної концепції просто допускали можливість окремих винятків із загального принципу відповідальності за вину [4, с. 22]. Як зазначав у зв'язку з цим О.С. Іоффе, «відповідальність за випадок, що допускається деякими нормами цивільного права, носить винятковий характер і настає лише при наявності особливих обставин, зі збереженням вирішального значення за правилом про відповідальність тільки за вчинення винних дій» [5, с. 221-222].

Таким чином, безвинна відповідальність просто констатується як виняток із загального правила. Всі виключення в праві повинні мати теоретичне обґрунтування, тому теорія «вини з виключенням» не має серйозного ґносеологічного значення, особливо з урахуванням того, що в даний час сфера безвинної відповідальності значно розширилася і має тенденцію до подальшого розширення.

Однак представляє деяку пізнавальну цінність висновок О.С. Іоффе, що безвинна відповідальність є проявом справедливості в цивільному праві [6, с. 40-41]. Як прояв принципу справедливості, розглядає безвинну відповідальність і Ю.В. Ячменев [7, с.64].

Викликає інтерес концепція «двох начал» цивільно-правової відповідальності, яка, по суті, звела безвинну відповідальність на рівень принципу, визнавши за безвинною відповідальністю рівне право на існування разом з відповідальністю за вину [8, с. 171].

Позитивне значення даної концепції полягає в демонстрації відмови від сакралізації принципу відповідальності виключно за вину. Вина перестає виступати в ролі ідола і стає простою умовою цивільно-правової відповідальності. Однак, як правильно зазначив С.М. Братусь, «... При найближчому розгляді ця концепція виявляється поверхневою. Неважко помітити, що вона не в змозі ні виправдати, ні пояснити, чому виникає відповідальність за безвинне заподіяння шкоди» [9, с. 173].

Пошук суб'єктивного субстрату в безвинній відповідальності привів деяких учених до ідеї ризику, як суб'єктивної підстави цивільно-правової відповідальності. Так, В.А. Ойгензіхт зробив висновок, що, по суті, основою безвинної відповідальності є прийняття ризику деліквентом. Якщо діяльність здатна завдати шкоди в майбутньому, то підставою відповідальності слід вважати не вину, а ризик, зумовлений природою відповідної діяльності. Таким чином, ризиковий характер діяльності передбачає допущення несприятливих наслідків, готовність суб'єкта прийняти на себе дані несприятливі наслідки і нести відповідальність за їх настання [10, с. 67].

Однак, як зауважує Д.М. Азмі, «теорія ризику не дає послідовної відповіді на вельми значуще, в контексті її системного розгляду, питання: на якій підставі той чи інший вид діяльності слід (не слід) вважати ризиковим? Крім того, представники даної теорії ... не цілком послідовно співвідносять поняття «вина» і «ризик». Якщо при вчиненні протиправного діяння, наявним є такий елемент цивільно-правової відповідальності, як вина, то його наслідки повинні бути для особи, яка його вчинила негативними в будь-якому випадку [11, с. 34].

Крім концепцій, які в цілому позитивно оцінюють можливість існування безвинної відповідальності, в літературі висловлювалися і продовжують висловлюватися позиції, які заперечують цей феномен. Так, О.О. Красавчіков зазначив з цього приводу, що «власник джерела підвищеної небезпеки зобов'язаний відшкодувати шкоду, не тільки при наявності своєї вини, а й тоді, коли має місце суб'єктивно-випадкове (невинне) заподіяння. Виконання такого обов'язку по відшкодуванню шкоди за традицією розглядається в науці і практиці як міра відповідальності» [12, с. 131]. Вчені вважають, що таке трактування обов'язку відшкодувати шкоду, заподіяну невинними діями, не може бути віднесене до числа прийнятних. Ці правила не є мірою цивільно-правової відповідальності, представляючи собою особливу правову форму відновлення майнового становища потерпілого [13, с. 29]. Багато в чому схожу позицію з приводу відшкодування шкоди незалежно від вини заподіювача, займає і Ю.В. Романець [1, с. 63].

Автори, якими сакралізується значення категорій вини і репресій в сфері цивільно-правової відповідальності, не враховують того, що як вірно відзначив В. Варкалло, «характерною рисою соціальної дії відповідальності з відшкодування шкоди є не тільки його комплексність, але також мінливість меж дії. Йдеться про те, що іноді виступають разом всі три основні функції відповідальності, іноді ж тільки компенсаційна і превентивна або, наприклад, лише компенсаційна. Причиною цієї функціональної дисоціації є розширення сфери дії компенсації за межі вини заподіювача шкоди і навіть за межі виконання» [2, с. 115].

Викликає також інтерес позиція Д.М. Азмі щодо природи безвинної відповідальності. Автор, прагнучи обґрунтувати ключове значення суб'єктивної складової для кожного складу правопорушення, зробила висновки, що стосовно «аналізованої проблематики мова має вестися не просто про страхування, ризик, превенції та (або) обов'язки. Тут ми стикаємося з особливою формою вини, що не підпадає безпосередньо ні під поняття умислу, ні під поняття необережності. Вважається, що в такому випадку коректніше говорити про вину, яка «презюмується», про те, що можливість її настання закладена з самого початку в нормативних приписах і обумовлена специфікою відповідної діяльності» [11, с. 37].

Використання ідеї вини, що презюмується виявилось лише етапом в еволюції деліктної відповідальності. Як зазначив з цього приводу Раймон Леже «радикальна еволюція в судовому тлумаченні зведе нанівець сферу презумпції вини». Естафету прийме інше словосполучення: по відношенню до багатьох ситуацій будуть говорити про «презумпції відповідальності» або про «презумпції, засновані на законі» [3, с. 359].

Таким чином, ні ідея вини, що презюмується, ні презумпція відповідальності не розкривають суті безвинної відповідальності, а також не дають чітких орієнтирів для розуміння напрямки подальшої еволюції деліктної відповідальності. У зв'язку з цим слід ще раз зазначити, що О.С. Иоффе в одній зі своїх робіт, вказав на те, що безвинна відповідальність є проявом основ справедливості в цивільному праві [6, с.40-41]. Вважаємо, що саме це твердження повинно стати основою при обрання напрямку дослідження феномену безвинної відповідальності.

Література

1. Романец Ю .В. Вина как основание духовной и юридической ответственности // Российская Юстиция. – 2011. – № 4. – С. 61-67.
2. Варкалло В. Ответственность по гражданскому праву (Возмещение вреда – функции, виды, границы) / Витольд Варкалло; Перевод с польского кандидата юридич. наук Залесского В.В.; Под редакцией и с вступительной статьей проф. Братуся С.Н. – М.: Прогресс, 1978. – 328 с.
3. Леже, Раймон. Великие правовые системы современности: сравнительно-правовой подход / Раймон Леже ; пер. с фр. [Грядов А.В.]. – М.: Волтерс Клувер, 2009 – 584 с.
4. Загоруйко А.И. Обязательства по возмещению вреда причиненного субъектами гражданского права. – Харьков: Консум, 1996. – 112 с.
5. Иоффе О. С. Ответственность по советскому гражданскому праву // Избранные труды. В 4 т. Т. 1. Сборник научных трудов. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2003. – 574 с.
6. Иоффе О.С. Вина и ответственность по советскому праву // Советское государство и право. – 1972. – № 9. – С. 34-43.
7. Ячменев Ю.В. Случай и непреодолимая сила в гражданском праве: Монография. – СПб.: ИВЭСЭП, Знание, 2009. – 148 с.
8. Яичков К. К. Система обязательств из причинения вреда в советском праве // Вопросы гражданского права. – М.: Изд-во МГУ, 1957. – С. 168-173.
9. Братусь С. Н. Юридическая ответственность и законность (очерк теории). – М.: Юрид. лит., 1976. – 215 с.
10. Ойгензихт В. А. Проблема риска в гражданском праве. – Душанбе: Ирфон, 1972. – 225 с.
11. Азми Д. М. Концепция безвиновной ответственности: содержание, трактовка, оценка // Законодательство и экономика. – 2011. – № 7. – С. 33-44.
12. Красавчиков О.А. Возмещение вреда, причиненного источником повышенной опасности. – М.: Юрид. лит., 1966. – 200 с.
13. Малеин Н. С. Вина – необходимое условие имущественной ответственности // Советское государство и право. – 1971. – № 2. – С.28-35.

Удренас Г. І. СУТНІСТЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНИХ ОПЕРАЦІЙ.....	75
Церковна О. В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ БЕЗВИННОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В ЦИВІЛІСТИЦІ.....	76
Шаран А. А. ПРИЧИНИ ФІНАНСОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ В УКРАЇНІ.....	78
Шмаленко Ю. І. ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ТА ПЕДАГОГІЧНА КУЛЬТУРА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ.....	80
Шморзун О. В. ТЕМПОРАЛЬНІ МЕЖІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА ПРИЙНЯТТЯ СПАДЩИНИ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН.....	81

СЕКЦІЯ 2.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ.

Абдулкадірова Е. Е. ВИЗНАЧЕННЯ СТАДІЇ РОЗГЛЯДУ СПРАВ ПРО АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПАТРУЛЬНОЮ ПОЛІЦІЄЮ УКРАЇНИ.....	84
Баранов С. О. ДО ПИТАННЯ ПРО ТЕОРЕТИЧНО-ПРАВОВИЙ ЗМІСТ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ПУБЛІЧНОЇ ПОСЛУГИ.....	85
Вичавка В. І. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ТЕРОРИЗМУ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ.....	87
Денисова А. В., Гомон Д. О. КОНТРОЛЬ ЯК СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ.....	89
Жильцов О. Л. ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ МЕЖ АДМІНІСТРАТИВНОГО РОЗСУДУ.....	90
Ковальова О. В. СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ В УКРАЇНІ.....	94
Коломоєць Т. О. СПЕЦІАЛЬНІ ОБМЕЖЕННЯ ДЛЯ ОСІБ, ЩО ВИКОНУЮТЬ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ АБО МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЯК ЗАСІБ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ: ПРІОРИТЕТИ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСУ.....	96
Котляренко О. П. УПОРЯДКУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ В МИРНИЙ ЧАС.....	96
Куценко А. О. АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	98
Мамука О. В. АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПИТАННЯ КУРІННЯ НА ЗАЛІЗНИЧНОМУ ТРАНСПОРТІ.....	99
Морозова В. Ю. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СУЧАСНИХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ.....	100
Пирожкова Ю. В. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРИВАТНИХ ДЕТЕКТИВІВ В УКРАЇНІ: СТРАТЕГІЧНІ ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....	103
Погребняк О. Г. АДМІНІСТРАТИВНІ ПРОЦЕДУРИ ЯК СКЛADOVA АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРОЦЕСУ.....	104
Половніков В. В. ЩОДО ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ РЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ЯК ВІЙСЬКОВОГО ФОРМУВАННЯ.....	106
Постол О. І. ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ТА СУТНІСТЬ ФЕНОМЕНУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЗГІДНО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЮ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ».....	108
Серватюк Л. В. ПОНЯТТЯ ТА СИСТЕМА ЗАХОДІВ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ.....	111